

RECEPTAREA OPEREI LUI MIHAI EMINESCU ÎN POLONIA

MARIA BAK și NATALIA CANTEMIR

Multilateralitatea legăturilor culturale polono-române, relațiile prietenești dintre cele două popoare, înregistrate în diferite perioade istorice, nu au condus deocamdată, trebuie să-o constatăm imparțial, la cunoașterea mai amplă și mai aprofundată a operei celui mai mare poet român.

Cauza principală a acestei stări de lucruri trebuie căutată în limitata competență lingvistică românească. Limba română se studiază în Polonia la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, unde funcționează o secție de limba română în cadrul Institutului de Romanistică al Universității (cu examen de admitere din trei în trei ani și la care au adus o contribuție meritorie o serie de cadre didactice de la Universitatea ieșeană). Trebuie să menționăm însă că fundamentarea interesului științific pentru limba și literatura română s-a făcut încă în perioada interbelică printr-o serie de romanisti polonezi consacrați, care au colaborat cu savantul Nicolae Iorga și cu alți eminente specialiști români. În cadrul unor lectorate, deocamdată neprevăzute cu lectori români, trebuie să mai menționăm obligatoriu Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań unde există un grup de specialiști polonezi deja afirmați la scara științelor filologice poloneze prin contribuțiile lor în domeniul limbii și literaturii române și unde cercetările beneficiază de un program riguros, condus de prof. dr. H. Misterski. În mod sporadic, se mai poate vorbi de lectorate de limba română la Universitățile „Marie-Curie-Sklodowska” din Lublin, precum și la Universitatea „Boleslaw Bierut” din Wrocław. Centrele universitare menționate au sprijinit studiul limbii române, în schimb în mediul literar, mai exact al traducătorilor profesioniști, limba română a rămas prea puțin cunoscută. Opera lui Eminescu, prețuită la autentică ei valoare de cultură polonă (trimitem la enciclopediile literare interbelice sau la *Primul compendiu de literatură română* al lui Emil Biedrzycki,) și-a găsit pînă acum prea puține condeie prestigioase care să-și asume cu devotament și consecvență responsabilitatea transferului inter-lingvistic la statutul corespunzător cu valoarea poetului român. În general vorbind, meritele deosebite în traduceri de literatură română aparțin unor literați care au învățat limba română în timpul refugiului din 1939 pe teritoriul României: Danuta Bieńkowska, Zbigniew Szperński, mai de curînd afirmata Irena Kawalec ș.a.

Neobosita propagatoare a literaturii române în Polonia, Danuta Bienkowska (distinsă în 1984 cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România) enumera în introducerea la o antologie eminesciană, discutată mai jos, o serie de dificultăți greu de învins ce intervin în transpunerea poeziei lui Eminescu: „Cele mai prețioase trăsături ale operei acestui romantic român — muzicalitatea versului, simplitatea și totodată subtilitatea mijloacelor poetice, suflul de libertate interioară, tandrețea superioară, lapidaritatea sentințelor.“

Primul traducător al lui M. Eminescu în Polonia a fost poetul Emil Zegadłowicz, care a publicat, în 1931, două poezii în antologia *Teme românești* iar, doi ani mai târziu, a editat la Librăria Hoesick din Varșovia o antologie eminesciană amplă, intitulată *Culegere de poezii și poeme (Wybór poezji i poematów)*. Critica literară contemporană apreciază tălmăcirile lui Zegadłowicz la o valoare medie sau inegală, în culegerile eminesciene editate după război fiind reținute doar câteva dintre variantele sale: *Odă (în metru antic)*, *Împărat și proletar*, *Despărțire*, *Vezi rîndunelele...*, *Kamadeva*, *Dintre sute de catarge*. Fascinația pe care a exercitat-o Eminescu asupra traducătorului se exprimă în *cuvîntul* acestuia către cititor: „Fie ca această poezie, atingînd cu o aripă viața și complicațiile ei iar cu cealaltă eternitatea implacabilă să devină pentru cititor, așa cum a fost și pentru mine, una dintre cele mai frumoase și mai innoabile convorbiri despre rosturile existenței“. El s-a angajat în trudnică artă a tălmăcirii fără să cunoască limba română. I se reproșează a-l fi citit pe Eminescu într-un mod prea personal, întrucît în propria sa operă poetică din tinerețe (mai târziu a semnat cu precădere romane și piese de teatru) a fost legat de curentul expresionist iar stilul său se resimte de influența exagerată a regionalismelor din ținutul Beskidy.

În perioada postbelică au apărut în Polonia două culegeri de poezie eminesciană. La Institutul de Stat pentru Editură (PIW) s-a publicat în 1966 și apoi în 1977 volumul purtînd titlul *Poezii*, alcătuit și prefațat de St. Ryszard Dobrowolski. Textele cuprinse în acest volum reprezintă o parte modestă, dar semnificativă din moștenirea eminesciană, onorîndu-se astfel 110 ani de la nașterea celui mai mare poet român. Deși de dimensiuni reduse, culegerea cîmplinea o lipsă importantă pe harta liricii universale accesibile cititorului polonez; dîndu-i posibilitatea să cunoască, pe lîngă amintirile traduceri ale lui Zegadłowicz, poeziile: *Egiptul*, *Cugetările Sărmanului Dionis*, *Melancolie*, *Crăiasa din povești*, *Călin*, *Singurătate*, *Departee sunt de line*, *Pajul Cupidon*, *Pe aceeași ulicioară*, *De cîte ori iubit*, *Afară-i toamnă*, *O, mamă*, *Scrisoarea II*, *Scrisoarea III*, *Despărțire*, *Ce e amorul*, *Pe lîngă plopul fără soț*, *Glossă*, *Se bate miezul nopții*, *Somnoroase păsărele*, *Lasă-ți lumea*, *Cete legeni codrule*, *Crîncilor mei*, *Sara pe deal*, *La steaua*, *Dintre sute de catarge*, *Nu voi mormînt bogat*. Au semnat aceste noi traduceri alți poeți mai puțin cunoscuți cum ar fi Adam Kozłowski, Wł. Slobodnik, Arnold Slucki, citi și poeți sau traducători de autoritate: Kazimiera Illakowiczówna, Anna Kamińska, Stanisław Ryszard Dobrowolski, Leopold Lewin, Włodzimierz Lewik. Dintre traduceri semnate de aceștia din urmă se cuvin a fi menționate textele de mare frumusețe ale consacrației poete, dispărută din viață acin citiva ani, Kazimiera Illakowiczówna și care învățase limba lui Eminescu în timpul războiului antihitlerist (A locuit pînă în 1947 la Cluj-Napoca).

Mult mai completă este culegerea întocmită cu dăruire și pricepere de Danuta Bienkowska, cu titlul *Mihail Eminescu* și editată în 1983 de Ludowa

Spoldzielnia Wydawnicza" într-un tiraj de 10 000 exemplare, ceea ce, pentru nevoile pieții poloneze de carte, reprezintă o cifră redusă.

Culegerea a apărut însă în seria de prestigiu „Biblioteka poetów“, care urmărește „cunoașterea poezilor reprezentativi pentru diferite școli, direcții și stiluri literare, înregistrate de bogata panoramă a poeziei universale din trecut și din contemporaneitate“.

Având un subliniat caracter de popularizare, această serie a contribuit la familiarizarea cititorului polonez cu cea mai valoroasă moștenire poetică. Volumul dedicat lui Eminescu oferă pe lângă o amplă selecție de poezie o notă biografică a Danutei Bieńkowska, împreună cu o analiză pertinentă a valorilor estetice și o încercare de a fixa locul emblematic al operei eminesciene în cadrul culturii române. Autoarea subliniază îndeosebi rolul poetului în crearea unui mit românesc, atât de important în actul istoric al Unirii Principatelor și în constituirea statului român modern, cât și aportul său inestimabil la de-săvârșirea limbii române.

Culegerea este alcătuită din două părți. Prima, intitulată *Versuri*, cuprinde textele citate din volumul alcătuit de R.S. Dobrowolski, la care s-au adăugat traduceri semnate de Ludmila Mariańska: *Făt-Frumos din tei, Dorința, Când amintirile, Iubind în taină, Trecut-au anii, De ce nu-mi vii, Adio, Noaptea*, cât și o nouă traducere a poemului *Împărat și proletar*, datorată lui Edward Hold. În partea a doua *Din mapa postumelor* pot fi citate poemele *Mureșanu, Cărțile, Dormi, Ai noștri tineri, Pierdută pentru mine, zimbând prin lume treci, Eu nu cred nici în Iehova, O, stingă-se a vieții, Vis, Ușoare sunt viețile multora, Albumul*. Postumele au fost traduse de Ludmila Mariańska, Edward Hold și Dusza Czara Stec.

În afară de aceste două ediții vom aminti și de valoroasa monografie călinesciană, *Viața lui Mihai Eminescu*, tradusă de neobosita propagatoare a culturii române în Polonia, Danuta Bieńkowska, cu titlul *Poetul iubirii (Poeta miłości)*, Editura „Czytelnik“, 1977). Redarea expresivă a textului călinescian este completată de buna ținută a traducerilor de poezie citată în această monografie, semnate în cea mai mare parte de cunoscuta poetă contemporană poloneză, de curînd dispărută, Anna Kamieńska.

Două culegeri de poezie și biografia poetului român, care au văzut pînă acum lumina tiparului, constituie desigur prea puțin pentru cunoașterea în Polonia a celui mai mare poet român. Rămîne de sperat că anii ce vin vor menține interesul traducătorilor polonezi pentru moștenirea literară eminesciană.